

Als sportvisser kom je een rijke variatie aan waterplanten tegen. Hier de waterviolier.

DE MOOISTE WATERPLANTEN INGEZOOMD

Duik mee met onderwaterfotograaf Willem Kolvoort

Als sportvisser kom je langs de waterkant een ongekeerde diversiteit aan oever- en waterplanten tegen. De een natuurlijk fraaier en zeldzamer dan de ander. Maar waar de huis-, tuin- en keukensoorten – zoals riet en gele plomp – ons allemaal nog wel bekend voorkomen, zijn er ook een heleboel planten die we niet of nauwelijks (her)kennen. Gelukkig hebben we onderwaterfotograaf Willem Kolvoort bereid gevonden om daar verandering in te brengen. Dit doet Willem aan de hand van door hem zelf gemaakte prachtfoto's.

TEKST EN FOTOGRAFIE WILLEM KOLVOORT

KATTENSTAART (*Lythrum salicaria*)

Kattenstaart is een graag geziene oeverplant, omdat hij met de purperrode kleur variatie brengt tussen veelal witte en gele bloemen langs de waterkant. Het is een echte oeverplant die houdt van een voedselrijke, vochtige ondergrond.

De kattenstaart maakt lange bloemaren. Het is een plant die veel insecten aantrekt en er zijn inmiddels een heel aantal gekweekte variëteiten die vele tuinen sieren. Deze foto is gemaakt bij een herstelde meander van de Hunze.

Met zijn purperrode bloeiwijze is de kattenstaart een fraaie verschijning.

In mei en juni staat de gele lis in bloei: een kleurrijk aanzicht.

GELE LIS (*Iris pseudacoris*)

De gele lis siert met zijn prachtige, gele bloemen de oevers van sloten, kanalen, plassen en moerassen. Het is een zeer algemeen voorkomende oeverplant, die op en ten dele in de oever groeit en maximaal een meter hoog wordt. In beschutte wateren, zoals op deze foto, groeit hij ook tot dieper in het water langs de oever. Een ingewikkeld net van fraai gevormde wortelstokken ligt daarbij stevig verankerd in de bodem. In de nazomer produceert de gele lis grote peulen waaruit de zaden loslaten. Deze van luchtholtes voorziene zaden blijven enige tijd op het water drijven, worden daarbij meegenomen door wind en stroming, om vervolgens elders te bezinken en voor vermeerdering van deze prachtige plant te zorgen. De gele lis staat bekend als een uitstekende waterzuiveraar doordat hij met zijn wortelstokken veel voedingsstoffen uit het water opneemt.

In het voorjaar brengt de dotterbloem als een van de eerste kleur aan de waterkant.

DOTTERBLOEM (*Caltha palustris*)

In het vroege voorjaar zien we de dotterbloem als een van de eerste planten de dan nog kale slootkanten kleuren. De 'dooiergele' bloemen – vandaar het woord dotter – bloeien van maart tot juni. Heel zelden bloeit de plant ook nog een keer in de herfst. De plant groeit goed op mineraalrijke klei- en veengrond, vaak langs de oevers van sloten, maar ook in de vochtige rietlanden als het riet nog niet is uitgelopen. Vroeger werd de plant in de geneeskunde gebruikt tegen geelzucht. Of het hielp weet ik niet. Het is een licht giftige plant en koeien laten hem dan ook staan. Het schijnt dat de bloemen ook wel in azijn worden ingelegd, maar je kunt er dan beter maar niet al te veel van eten, lijkt mij.

RIET (*Phragmites australis*)

Riet komt langs al het zoete en brakke water voor en is zo algemeen dat als soortnaam ook wel 'Communis' – wat 'algemeen' betekent – wordt gebruikt. Grappig is dat *Phragmites* komt van 'phragma', wat schutting betekent. Daarmee wordt meteen het grote nut van riet als schutting of dakbedekking aangeduid. Een heel ander gebruik van riet is die als waterzuiveraar, in een 'helofytenfilter'. Verontreinigd water dat je door zo'n filter (een grote, omdijkte plek vol met aangeplant riet) leidt, wordt door de rietwortels gezuiverd. Langs snelwegen en verkeerscircuits zie je vaak poelen waarin riet het van de weg afstromende water reinigt. Het is een echte 'verlandingsplant', waarbij alles in korte tijd kan dichtgroeien. Riet groeit op uitgebreide wortelnetten die in het veen liggen. De bekende rietkragen vormen 's winters een belangrijke overwinteringsplek voor allerlei vissoorten.

Riet kan tot wel 3 meter hoog groeien.

WATERAARDBEI (*Potentilla palustris*)

De wateraardbei groeit langs slootkanten, en ook in venige vennetjes en duinvalleien. Het is een redelijk algemeen voorkomende plant in matig voedselrijk water. Een tijd lang had de plant het moeilijk door de toename van meststoffen uit de agrarische gebieden.

De plant groeit niet direct in het water: vanuit de oever strekken de houtachtige stengels zich in het water uit. Boven water groeien daaruit de 5-vormige, diep gekartelde bladeren. Van juni tot in augustus zien we de prachtige rode bloemen, die behoorlijk op aardbeien lijken. Nou ja, een beetje dan. De bloem heeft namelijk een donkerrode kern met daaromheen vijf felrode kroonblaadjes, en een aardbei ziet er stiekem toch heel anders uit. Vroeger werd de wortelstok wel gebruikt als geneesmiddel tegen buikloop en als rode kleurstof voor het verven van wollen stoffen. In Schotland werden de melkammers aan de binnenzijde met de vruchten ingesmeerd, om het stremmen van de melk te bevorderen.

De wateraardbei: een erg fraaie verschijning.

Wie met de trein tussen Bussum en Weesp reist, moet 's zomers eens uit het raam kijken!

WITTE WATERLELIE (*Nymphaea alba*)

De witte waterlelie is de parel van onze zoetwaterwereld en komt algemeen voor. De plant komt voor in stilstaand en zwak stromend water tot z'n anderhalve meter diepte. De plant bloeit meestal van juni tot augustus. Vanuit dikke wortelstokken groeien de min of meer ronde (drijvende) bladeren en bloemknoppen aan lange, van luchtkanalen voorziene, stengels naar de waterspiegel. Daar aangekomen openen de grote witte bloemen zich, maar alleen in vol zonlicht. De luchtkanalen in de stengels dienen om de wortelstokken van zuurstof te voorzien. Vaak wordt de waterlelie voor gele plomp aangezien, en andersom. Er is echter een groot verschil: de waterlelie heeft een witte bloem en de gele plomp een – je raadt het nooit – gele bloeiwijze. Ook de drijfbladeren van de gele plomp zijn wat langwerpiger dan die van de waterlelie.

GELE PLOMP (*Nuphar lutea*)

Gele plomp lijkt qua verschijning veel op de waterlelie. Direct vertaald betekent de Latijnse naam zelfs 'gele waterlelie'. De gele plomp – met de bolvormige, gele bloemen – is een algemene verschijning in voedselrijk zoet water. De plant wortelt zowel in ondiep als diep water. Dikke, vaak wijd vertakte, wortelstokken zitten met lange wortels verankerd in de bodem. In veenplassen, waar de wortelstokken in zacht veen zitten, gebeurt het wel dat de opwaartse kracht van de met lucht gevulde bladstengels de wortelstokken uit de veenbodem trekt. Je ziet de wortelstokken dan aan de oppervlakte drijven en dat betekent het einde van deze mooie plant. In tegenstelling tot de waterlelie heeft de gele plomp ook 'onderwaterbladeren', die een goede zuurstofleverancier zijn.

Je treft de gele plomp aan in zowel ondiepe slootjes als in diepe plassen.

Onder het bladerdak vinden jonge visjes en kikkerlarven een goede schuilplaats.

DRIJVEND FONTEINKRUID (*Potamogeton natans*)

Drijvend fonteinkruid is een zeer algemene soort uit de familie der fonteinkruiden.

Deze waterplant groeit in niet te diep, matig voedselrijk water en bedekt de wateroppervlakte met een dicht tapijt van ovale drijfbladeren. Meestal zijn de bladeren groen, maar ook een enigszins rode kleurweem is op de bladeren te zien. De plantenstengels zitten via de kruipwortels stevig in de bodem verankerd zodat ze zelfs in sterk stromend water niet los spoelen. Onderwater lijkt een veld met drijvend fonteinkruid wel een beetje op een bos met een uit grote bladeren bestaand bladerdak.

FIJNE WATERRANONKEL (*Ranunculus aquatilis*)

Fijne waterranonkel is bekend om de prachtige velden witte bloemetjes die in het voorjaar en de zomer veel sloten en beken sieren. Tussen die mooie, witte bloemetjes liggen de groene, niervormige drijfblaadjes op het wateroppervlak. Onder water heeft de plant fijn vertakte blaadjes die voor zuurstof in het water zorgen.

De fijne waterranonkel groeit eigenlijk overal, in niet te diep water.

Op deze foto zijn zowel de bloemen als de onderwaterplant zelf te zien.

De bladeren van de watergentiaan worden pas groen aan het wateroppervlak.

WATERGENTIAAN (*Nymphoides peltata*)

De Latijnse naam *Nymphoides* betekent eigenlijk nimf en dat betekent watergodin. *Peltata* duidt op de schildvormige drijfblaadjes. Je herkent deze plant aan de vaak wat gelobde blaadjes – die wel wat op kleine waterleliebladeren lijken, maar nog vele malen kleiner zijn. In het vroege voorjaar zijn de jonge blaadjes, zoals op deze foto, nog roodachtig doordat er nog weinig bladgroen gevormd is. Eenmaal aan de wateroppervlakte zullen de blaadjes door het zonlicht groen kleuren. De watergentiaan komt algemeen voor in water met een kleibodem. Het water moet niet te diep zijn en enige stroming is welkom. In de zomermaanden komt de watergentiaan tot bloei en zien we de kleine, gentiaanachtige gele bloemen op steeltjes boven water staan. Sloten zijn dan bedekt met vaak uitgestrekte botergele bloemvelden. In tegenstelling tot waterlelie en gele plomp zijn de bladstengels van de watergentiaan vaak gekruld waardoor de plant beter in staat is met de variatie van de waterstand mee te gaan.

GEWOON KRANSBLAD (*Chara vulgaris*)

Het gewoon kransblad is één van de ongeveer 22 soorten kranswier die in Nederland voorkomen. Kranswieren zijn 'lage waterplanten', die niet heel ver van de bodem af omhoog groeien. Ze danken hun naam aan de kransvormige vertakkingen rond de stengels. Meestal groeien kranswieren in helder, enigszins kalkrijk water. Gewoon kransblad groeit ook wel in wat voedselrijker water zoals in deze Drentse landbouwsloot. Kranswieren zijn waterplanten die veel zwevende stoffen vangen en zo voor helder water zorgen. Zo tref je boven een veld kranswier kraakhelder water aan en is het net daar buiten vaak een stuk troebel. Door het kalkachtige skelet rond de plant voelt kranswier altijd enigszins stug en hard aan. In tegenstelling tot de hogere waterplanten vormen kranswieren geen bloemen boven water, maar planten ze zich onderwater voort.

Kranswieren zijn een indicator voor gezond, helder water.

Aarvederkruid kan ook in troebel water nog goed gedijen.

AARVEDERKRUID (*Myriophyllum spicatum*)

Aarvederkruid is een waterplant met heel fijn vertakte bladerkransen. Het is een plant die uitstekend gedijt in heel voedselrijk water. Maar ook in minder voedselrijk water doet hij het goed door zijn sterk ontwikkelde wortelstelsel. Tot een waterdiepte van 1,5 meter kan de plant wortelen. Het is een perfecte zuurstofplant en daardoor ook een welkome gast in vijver en aquarium. Het aarvederkruid bloeit net boven water met kleine, roze bloemetjes waarbij het stuifmeel door de wind wordt meegevoerd. Tussen het aarvederkruid, wat vaak in dichte onderwaterwouden groeit, vindt jonge vis een goede schuilplaats.

KRABBENSCHER (*Stratiotes aloides*)

In schone, niet al te voedselrijke veensloten en -plassen kan de krabbenscheer uitgestrekte velden vormen en vaak groeit het water dan helemaal dicht. In het najaar zinkt de plant naar de bodem, waarna hij in het voorjaar weer nieuwe planten vormt. Je ziet dan jonge krabbenscheerplanten die nog met de oude moederplant via uitlopers verbonden zijn. Krabbenscheer wordt ook wel 'watersoldaat' genoemd. De Latijnse naam *Stratiotes* staat voor 'soldaat', wat verwijst naar de zwaardvormige bladeren. Krabbenscheer dankt zijn Nederlandse naam aan de vorm van de twee schutblaadjes onder de bloem. Deze lijken op de scharen van een krab.

Krabbenscheer heeft scherpe, getande bladeren.

In juni verschijnen de roze bloeiaren, die op korte steeltjes boven water steken.

VEENWORTEL (*Persicaria amphibia*)

Veenwortel komt in heel Europa voor. Het is een zeer algemene plant die zowel een water- als een landvariëteit kent. We zien de veenwortel meestal zoals hij in het water voorkomt: met mooie friskgroene, lancetvormige drijfbladeren. Onder water heeft de plant lange stengels met luchtkanaaltjes. De zaden hebben door het vette laagje een goed drijfvermogen en met de wind in de rug kom je dan een heel eind! De plant groeit vaak op een minerale bodem. Het is een typische pioniersoort die je soms ook wel aantreft in pas gegraven poelen en zandwinplassen. Maar ook in laagveenplassen komt hij voor, zoals op deze foto uit het Naardermeer.

SMALLE WATERPEST (*Elodea nuttallii*)

Zo'n 150 jaar geleden werd vanuit Amerika een takje 'Pondweed' (vijveronkruid) naar Engeland opgestuurd. Daar werd het onderwaterplantje met grote belangstelling ontvangen, vervolgens doorgekweekt en als 'stekjes' naar talloze botanische instituten in heel Europa gestuurd. Uiteindelijk is het overal in vijvers, sloten en vaarten terechtgekomen en heeft het zich uitbundig vermeerderd, waardoor destijds hele watergangen dichtgroeiden. Toch is waterpest een welkome waterplant, die veel zuurstof produceert en bovendien een fijn onderkomen is voor veel diertjes.

Er zijn twee soorten: de smalle waterpest (*Elodea nuttallii*) en de brede waterpest (*Elodea canadensis*). De smalle waterpest is het meest voorkomend. De naam dankt hij aan de smalle, vaak gekromde blaadjes. Beide soorten houden van voedselrijk water en tot grote diepte kun je ze tegenkomen. De kleine, witte bloempjes net aan de oppervlakte groeien op dunne steeltjes.

Als de zon schijnt, zie je vaak dunne sliertjes zuurstofbelletjes opstijgen uit het waterpestbos.

Een weidebeekjuffer, rustend op één van de pijlbladeren.

PIJLKRUID (*Sagittaria sagittifolia*)

Als je in een sloot planten met pijlvormige bladeren ziet, weet je dat je met pijlkruid te maken hebt. In het voorjaar zijn er alleen lintvormige bladeren. Na enige tijd worden ze lepelvormig en weer wat later – als het blad boven komt drijven – wordt het blad aan het uiteinde pijlvormig. Nog wat later richten de stengels zich op en zien we de bekende pijlvormige bladeren mooi boven water uitsteken. De mannelijke bloemen zijn onmiskenbaar: drie witte kroonblaadjes en een donker hartje. In de herfst vormt het pijlkruid dikke overwinteringsknollen. Deze zijn rijk aan zetmeel en eetbaar; maar om er nu de hele sloot voor overhoop te halen gaat wellicht wat ver.

DRAADALG

Oke, draadalg kan een groene smurrie aan je haak opleveren. Maar tegelijkertijd is het een heel belangrijke 'waterplant': hij produceert veel zuurstof en biedt een geweldige huisvesting aan allerlei waterorganismen. Slakjes grazen er op, waterinsecten verstoppen zich in de draadalg en ook kikkervisjes en kleine visjes vinden er bescherming. Ook tref ik vaak kleine watersalamanders in de draadalg. Vijverhouders hebben het niet op draadalg, dat ook wel 'flab' wordt genoemd. Dat woord lijkt de lading goed te dekken, maar staat eigenlijk voor 'floating algae beds', de Engelse benaming. Draadalg kan na verloop van tijd dichte lagen vormen en dan kunnen delen gaan opdrijven doordat de zuurstofbelletjes in de algden de draderige massa naar boven trekken. Dan ontstaan er vreemde landschappen, zoals op de foto.

Draadalg hebben een slechte naam, maar dat is volkomen onterecht.

